

УДК 378.147:364-78

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.10>

Петро СОКУРЕНКО

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0009-0007-1011-5315

Ілона ТАЛАТ

викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0009-0006-2186-6999

Яна БАГНО

викладач кафедри соціальної роботи та мовної підготовки, Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», пр. Свободи, 79, м. Кременчук, Полтавська обл., Україна, 39623

ORCID: 0009-0004-8363-1277

Бібліографічний опис статті: Сокурено, П., Талат, І., Бagno, Я. (2024). Вплив волонтерської діяльності на розвиток соціального капіталу громади. *Ввічливість. Humanitas*, 6, 59–64, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.10>

ВПЛИВ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ГРОМАДИ

У статті досліджено, що Соціальний капітал, який складається із системи соціальних зв'язків, норм взаємодії та довіри, є необхідним ресурсом для згуртованості та сталого розвитку громадянського суспільства. Волонтерство сприяє формуванню горизонтальних зв'язків між рівноправними учасниками ініціатив, а також "мостових" зв'язків, які об'єднують різні соціальні групи. Це забезпечує ефективну комунікацію, співпрацю та довіру між членами громади, а також відкриває можливості для нових форм співробітництва, зокрема з міжнародними партнерами. У процесі волонтерської діяльності виникають соціальні зв'язки, які впливають на зміцнення згуртованості як всередині локальних спільнот, так і між ними, сприяючи створенню стійких соціальних мереж. Вплив волонтерства особливо помітний у кризових ситуаціях. Наприклад, під час пандемії COVID-19 волонтерські організації стали критично важливими для забезпечення населення медичною та гуманітарною допомогою, організації інформаційної підтримки та координації дій між різними групами населення. Подібну роль відігравали волонтерські ініціативи під час військового конфлікту на сході України, активно допомагаючи військовим, внутрішньо переміщеним особам та громадам, мобілізуючи значні ресурси та об'єднуючи громадян для вирішення соціальних викликів. Цифровізація відкриває нові можливості для волонтерства. Завдяки онлайн-платформам і соціальним мережам волонтери можуть ефективніше координувати свої дії, залучати нових учасників та організовувати масштабні проєкти. Однак вплив цифрових технологій на соціальний капітал залишається недостатньо вивченим, зокрема у контексті довіри між учасниками, які здебільшого взаємодіють онлайн. Волонтерство є багатовимірним явищем, а його вплив на соціальний капітал залежить від численних факторів, таких як вік, стать та культурні особливості учасників. Молодь часто залучається до волонтерських ініціатив з кар'єрними або освітніми цілями, тоді як старше покоління сприймає волонтерство як спосіб підтримки соціальної активності. Гендерні аспекти також впливають на специфіку волонтерства: жінки частіше беруть участь у гуманітарних ініціативах, тоді як чоловіки залучені до технічних або логістичних проєктів.

Ключові слова: волонтерство, соціальний капітал, довіра, соціальні зв'язки, громадянське суспільство, цифровізація.

Petro SOKURENKO

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623

ORCID: 0009-0007-1011-5315

Iloha TALAT

Teacher at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623

ORCID: 0009-0006-2186-6999

Yana BAHNO

Teacher at the Department of Social Work and Language Training, Prydniprovsk Institute The Private Joint-Stock Company «Higher education institution «Interregional Academy of Personnel Management», 79 Svobody ave., Kremenchuk, Poltava region, Ukraine, 39623

ORCID: 0009-0004-8363-1277

To cite this article: Sokurenko, P., Talat, I., Bahno, Ya. (2024). Vplyv volonterskoї diialnosti na rozvytok sotsialnoho kapitalu hromady [The impact of volunteering on the development of community social capital]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 59–64, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.6.10>

THE IMPACT OF VOLUNTEERING ON THE DEVELOPMENT OF COMMUNITY SOCIAL CAPITAL

Volunteering plays a key role in the formation and development of social capital of a community, uniting people around the achievement of public good. Social capital, which consists of a system of social ties, norms of interaction and trust, is a necessary resource for the cohesion and sustainable development of civil society. Volunteering contributes to the formation of horizontal ties between equal participants in initiatives and "bridging" ties that unite different social groups. This ensures effective communication, cooperation and trust between community members, and also opens up opportunities for new forms of cooperation, in particular with international partners. In the process of volunteering, social ties arise that influence the strengthening of cohesion both within local communities and between communities, contributing to the creation of sustainable social networks. The impact of volunteering is especially pronounced in crisis situations. For example, during the COVID-19 pandemic, volunteer organizations have become critically important in providing the population with medical and humanitarian assistance, establishing information support and coordinating actions between different population groups. A similar example can be observed during the military conflict in Eastern Ukraine, when volunteer initiatives actively assisted the military, displaced persons and communities, mobilizing significant resources and uniting citizens to solve social challenges. Digitalization opens up new opportunities for volunteering. Thanks to online platforms and social networks, volunteers can more effectively coordinate their actions, attract new participants and organize large-scale projects. However, the impact of digital technologies on social capital remains insufficiently studied, in particular in terms of trust between participants, who mainly interact online. Volunteering is a multidimensional phenomenon, and its impact on social capital depends on numerous factors, such as the age, gender and cultural characteristics of the participants. Young people often engage in volunteering initiatives with career or educational goals, while the older generation sees volunteering as a way to support social activism. Gender aspects also influence the specifics of volunteering: women are more likely to participate in humanitarian initiatives, while men are involved in technical or logistical projects.

Key words: *volunteering, social capital, trust, social ties, civil society, digitalization.*

Актуальність проблеми. Волонтерська діяльність є важливим елементом сучасного громадянського суспільства, що сприяє зміцненню соціальних зв'язків, активізації громадянської участі та вирішенню актуальних соціальних проблем. Волонтерство об'єднує людей

різного віку, професій і світоглядів навколо спільної мети – допомоги іншим і покращення якості життя в суспільстві. Зокрема, волонтерські ініціативи часто стають основою для створення сталих соціальних мереж, які сприяють взаємопідтримці та формуванню довіри в гро-

мадах. У цьому контексті поняття соціального капіталу, яке охоплює сукупність соціальних зв'язків, норм і довіри між членами спільноти, стає центральним для аналізу впливу волонтерської діяльності.

Актуальність дослідження впливу волонтерської діяльності на розвиток соціального капіталу громади зумовлена зростаючою роллю волонтерства у вирішенні соціальних, економічних та екологічних викликів сучасності. У періоди криз, таких як військові конфлікти, пандемії чи природні катастрофи, волонтерські рухи демонструють високу ефективність у мобілізації ресурсів і згуртуванні суспільства. Водночас формування та розвиток соціального капіталу є ключовим чинником сталого розвитку громад, оскільки довіра, співпраця та соціальна згуртованість забезпечують ефективніше вирішення локальних проблем. Дослідження цієї теми сприяє розумінню механізмів взаємодії між волонтерською діяльністю та соціальним капіталом, а також виявленню шляхів підвищення ефективності волонтерських ініціатив у громадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття соціального капіталу було вперше систематизоване в науковій літературі наприкінці ХХ століття, зокрема в роботах П'єра Бурдьє, Джеймса Коулмана та Роберта Патнема. Дослідження (Оніщенко, 2021) підкреслює, що соціальний капітал охоплює такі аспекти, як соціальні зв'язки, довіра, взаємодопомога та норми співпраці, які сприяють ефективному функціонуванню спільнот. У цьому контексті волонтерська діяльність розглядається як одна з ключових форм зміцнення соціального капіталу, оскільки вона базується на добровільній участі громадян у спільній роботі для досягнення суспільного блага.

Дослідження впливу волонтерства на соціальний капітал охоплюють різні аспекти. Наприклад, у (Медюх, 2014) звертається увага на здатність волонтерства зміцнювати горизонтальні зв'язки між людьми, сприяючи формуванню мереж взаємної довіри та співпраці. Інші дослідження, такі як (Nahorna, 2022; Kotelevets, 2022), зосереджені на тому, як участь у волонтерських ініціативах впливає на соціальну згуртованість і підвищення громадянської активності в різних країнах. Водночас ряд досліджень демонструє, що волонтерство не

лише зміцнює зв'язки всередині громади, але й сприяє формуванню «місткових» зв'язків між різними соціальними групами.

Особливу увагу приділено волонтерській діяльності в умовах криз, таких як війни, пандемії чи природні катастрофи. Дослідження (Лях, 2010; Ророва, 2016) показують, що під час таких подій волонтери відіграють вирішальну роль у наданні допомоги постраждалим і мобілізації ресурсів. Водночас науковці підкреслюють, що саме в таких умовах формуються стійкі соціальні мережі, які є основою для тривалого соціального капіталу (Предко, 2022).

Незважаючи на значний прогрес у вивченні впливу волонтерства на соціальний капітал, ряд питань залишаються недостатньо дослідженими. Наприклад, ще мало уваги приділено аналізу впливу цифрових технологій на взаємодію волонтерських ініціатив і соціального капіталу. Такі платформи, як соціальні мережі та мобільні додатки, змінюють способи організації волонтерської діяльності, але їхній вплив на формування довіри та співпраці в громадах залишається недостатньо вивченим.

Ще одним невирішеним питанням є тривалість впливу волонтерства на соціальний капітал. Багато досліджень фокусуються на короткострокових ефектах волонтерської діяльності, тоді як її довготривалі наслідки для соціальних зв'язків і громадської активності вимагають додаткового аналізу. Окрім того, у літературі бракує комплексного підходу до оцінки впливу волонтерства на різні аспекти соціального капіталу, зокрема взаємодії між «містковими» та «зв'язковими» типами соціальних мереж.

Серед нерозкритих питань залишається проблема вимірювання соціального капіталу, зокрема розробки універсальних методологій для оцінки його кількісних і якісних аспектів. Також актуальним є дослідження специфіки волонтерських ініціатив у різних соціокультурних контекстах. Наприклад, у країнах з низьким рівнем довіри до інституцій або у громадах, які пережили значні соціальні потрясіння, роль волонтерства може мати унікальні особливості, які потребують окремого аналізу.

Таким чином, вивчення впливу волонтерської діяльності на розвиток соціального капіталу залишається перспективним напрямом досліджень, що потребує міждисциплінарного підходу та врахування новітніх викликів і тенденцій.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз впливу волонтерської діяльності на розвиток соціального капіталу громади, зокрема дослідження механізмів формування соціальних зв'язків, довіри та співпраці серед учасників волонтерських ініціатив, оцінка довгострокових наслідків волонтерства для соціальної згуртованості та визначення факторів, які сприяють ефективному використанню волонтерського руху для зміцнення соціального капіталу в умовах сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Волонтерська діяльність є невід'ємною частиною громадянського суспільства, оскільки об'єднує людей для досягнення суспільного блага. Соціальний капітал, як сукупність соціальних зв'язків, норм і довіри, є важливим ресурсом для забезпечення згуртованості громади, а волонтерство виступає ключовим механізмом його формування. Учасники волонтерських ініціатив часто розвивають горизонтальні зв'язки між рівними членами спільноти, що сприяє зміцненню довіри та співпраці.

Соціальні зв'язки, які формуються в процесі волонтерства, можуть бути «зв'язковими» (bonding) – між членами однієї групи або громади, – та «містковими» (bridging), що з'єднують різні соціальні групи. Волонтерські проекти зазвичай активізують обидва типи зв'язків, сприяючи розвитку згуртованості всередині громади та налагодженню зв'язків із зовнішніми партнерами. Наприклад, під час гуманітарних ініціатив у кризових ситуаціях волонтери співпрацюють із місцевими мешканцями, благодійними організаціями та державними установами, що посилює міжгрупову довіру.

Довіра є фундаментальним елементом соціального капіталу, який визначає ефективність взаємодії у волонтерських ініціативах. Під час колективної роботи учасники мають покладатися один на одного, що сприяє формуванню довірливих відносин. Дослідження показують, що волонтери, які регулярно взаємодіють у рамках ініціатив, формують довготривалі соціальні зв'язки, які можуть поширюватися на інші сфери їхнього життя.

У кризових ситуаціях волонтерська діяльність демонструє виняткову здатність мобілізувати ресурси та людей. Наприклад, під час пандемії COVID-19 волонтерські організації

активно сприяли наданню медичної допомоги, забезпеченню продуктами харчування вразливих верств населення та інформаційній підтримці громадян. У таких умовах волонтерство сприяє швидкому формуванню нових соціальних зв'язків та укріпленню існуючих.

Хоча короткострокові результати волонтерських ініціатив є очевидними, довгострокові наслідки для соціального капіталу вимагають окремої уваги. Дослідження показують, що волонтерська діяльність може сприяти формуванню постійних соціальних мереж, які стають базою для майбутньої співпраці в громаді. Наприклад, учасники волонтерських проєктів у постконфліктних регіонах часто продовжують свою діяльність, залучаючи нових членів до вирішення інших соціальних проблем.

Цифровізація відкрила нові можливості для організації волонтерської діяльності, сприяючи швидкому поширенню інформації та залученню великої кількості учасників. Через соціальні мережі та онлайн-платформи волонтери можуть координувати свої дії, обмінюватися досвідом і організовувати масштабні проєкти. Проте, вплив цифрових технологій на формування довіри та стійкості соціальних зв'язків ще недостатньо вивчений.

Волонтерство є багатовимірним феноменом, який може по-різному впливати на соціальний капітал залежно від віку та статі учасників. Молодь часто залучається до волонтерства через освітні чи кар'єрні мотивації, тоді як старше покоління розглядає цю діяльність як спосіб збереження соціальної активності. Гендерні аспекти також відіграють роль: жінки частіше беруть участь у гуманітарних ініціативах, тоді як чоловіки залучаються до технічних чи логістичних проєктів.

Культурні особливості впливають на спосіб організації та сприйняття волонтерської діяльності. У країнах із високим рівнем довіри до інституцій волонтерство має більш формалізований характер, тоді як у громадах із низьким рівнем довіри до влади волонтерські ініціативи часто виникають як локальні самоорганізовані рухи.

Попри значні переваги, волонтерський рух стикається з викликами. Основними є нестача ресурсів, виснаження волонтерів через емоційне та фізичне навантаження, а також проблеми з координацією великих груп учасни-

ків. Ці виклики можуть обмежувати здатність волонтерства сприяти тривалому зміцненню соціального капіталу.

Для підвищення ефективності волонтерських ініціатив у зміцненні соціального капіталу необхідно розробляти стратегії навчання волонтерів, покращувати координацію через цифрові платформи та створювати умови для більшої участі маргіналізованих груп. Такі заходи можуть посилити вплив волонтерства на розвиток соціальних зв'язків та довіри.

Для ілюстрації впливу волонтерської діяльності на розвиток соціального капіталу можна розглянути випадок волонтерського руху в Україні під час військового конфлікту на Сході країни. З 2014 року тисячі громадян об'єдналися для допомоги військовим, переселенцям та місцевим громадам, які постраждали від бойових дій. Цей рух став прикладом мобілізації суспільства у відповідь на кризу, що сприяло як зміцненню соціальних зв'язків, так і формуванню довіри між учасниками волонтерських ініціатив.

Одним із показових прикладів є діяльність волонтерських організацій, таких як «Повернись живим» та «Армія SOS». Ці групи розпочали з локальних ініціатив, але з часом переросли у масштабні організації, які координують дії тисяч волонтерів по всій країні. Учасники таких ініціатив налагоджували горизонтальні зв'язки через співпрацю на локальному рівні (збір коштів, закупівля обладнання, організація транспорту), а також створювали "місткові" зв'язки, співпрацюючи з міжнародними партнерами та діаспорами за кордоном.

Ефект від цієї діяльності проявився не лише в оперативному реагуванні на кризу, а й у довготривалому зміцненні громадянського суспільства. Багато волонтерів, які розпочинали як учасники тимчасових ініціатив, згодом зали-

шилися активними у громадській сфері, створюючи нові проекти, спрямовані на вирішення соціальних проблем. Це свідчить про тривалий вплив волонтерства на розвиток соціального капіталу, адже нові мережі довіри та співпраці продовжують функціонувати навіть після завершення первинної ініціативи.

Таким чином, волонтерська діяльність має значний потенціал для зміцнення соціального капіталу громади, однак її ефективність залежить від подолання низки викликів і врахування сучасних тенденцій, таких як цифровізація та соціокультурні особливості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Визначено, що волонтерська діяльність є потужним інструментом формування соціального капіталу громади, оскільки сприяє створенню горизонтальних і вертикальних соціальних зв'язків, підвищенню рівня довіри та згуртованості. Вона забезпечує мобілізацію суспільних ресурсів для вирішення нагальних проблем, зміцнюючи як локальні, так і міжгрупові зв'язки. Учасники волонтерських ініціатив не лише сприяють вирішенню поточних соціальних викликів, а й створюють довгострокові умови для розвитку співпраці та взаємодії, що підсилює стійкість громади перед майбутніми викликами.

Проте залишаються недостатньо вивченими питання, пов'язані з впливом цифровізації на волонтерський рух, гендерною специфікою участі у волонтерських ініціативах, а також довгостроковими наслідками для соціального капіталу в посткризових умовах. Майбутні дослідження можуть зосередитися на розробці ефективних моделей використання цифрових платформ для координації волонтерської діяльності, вивченні культурних відмінностей у волонтерстві та оцінці впливу волонтерства на розвиток соціальних інституцій у громадах різного масштабу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Онiщенко О. Лексема «волонтер»: структура значення за лексикографiчними джерелами. *Фiлологiчні студii*. 2021. 12. 39–41.
2. Медюх Л. Органiзацiя волонтерської роботи студентiв. *Social Work and Education*. 2014. 1(1). 88–94.
3. Nahorna D. Technologies of recruitment youth in volunteering in Ukraine. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9(3). pp. 340–357. doi: 10.25128/2520-6230.22.3.2
4. Kotelevets A. Social activity of youth during russian-ukrainian war. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9(1). pp. 51–61. doi: 10.25128/2520-6230.22.1.4
5. Лях Т. Підходи до класифікації волонтерських груп. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2010. 3. 56–59.

6. Popova A. Peculiarities of the organization of volunteer activities as a mechanism for the implementation of swedish social policy in the context of migrant protection. *Social Work and Education*. 2016. Vol. 3(1). pp. 41–45.

7. Предко В., Сомова В. Вплив війни на зміну рівня стресу та стратегій збереження життєстійкості українців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2022. 33(4). 89–98. doi: 10.32782/2709-3093/2022.4/16

REFERENCES:

1. Onishchenko, O. (2021). Leksema «volonter»: struktura znachennia za leksykohrafichnymy dzherelamy [Lexeme "volunteer": structure of meaning according to lexicographical sources]. *Scientific publication "Philological studies", Odesa National University named after I.I. Mechnikov*, 12, pp. 39–41 [in Ukrainian].

2. Mediukh, L. (2014). Orhanizatsiia volonterskoï roboty studentiv [Organization of student volunteer work]. *Social Work and Education*, 1(1), 88–94 [in Ukrainian].

3. Nahorna, D. (2022). Technologies of recruitment youth in volunteering in Ukraine. *Social Work and Education*, 9(3), 340–357. doi: 10.25128/2520-6230.22.3.2

4. Kotelevets, A. (2022). Social activity of youth during russian-ukrainian war. *Social Work and Education*, 9(1), 51–61. doi: 10.25128/2520-6230.22.1.4

5. Liakh, T. (2010). Pidkhody do klasyfikatsii volonterskykh hrup [Approaches to the classification of volunteer groups]. *Social work in Ukraine: theory and practice*, 3, 56–59 [in Ukrainian].

6. Popova, A. (2016). Peculiarities of the organization of volunteer activities as a mechanism for the implementation of swedish social policy in the context of migrant protection. *Social Work and Education*, 3(1), 41–45.

7. Predko, V., & Somova, V. (2022). Vplyv viiny na zminu rivnia stresu ta stratehii zberezhenia zhyttiistiikosti ukraintiv [The impact of the war on changes in the level of stress and strategies for preserving vitality of Ukrainians]. *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Psychology*, 33(4), 89–98. doi: 10.32782/2709-3093/2022.4/16 [in Ukrainian].